

FRAGMENTA FAUNISTICA

Tom VII

Warszawa, 28 II 1957

Nr 10

Władysław BAZYLUK

Nowe dla Polski lub rzadsze gatunki z rzędów *Blattodea*,
Mantodea, *Orthoptera* i *Dermaptera*

Новые для Польши или более редкие виды из отрядов
Blattodea, *Mantodea*, *Orthoptera* и *Dermaptera*

Blattodea, *Mantodea*, *Orthoptera* and *Dermaptera*
new or rare in Poland

Zdawałoby się, że karaczany, modliszki, prostoskrzydłe i skorki Polski są dostatecznie opracowane, istnieje bowiem około 200 prac i notatek (przeważnie faunistycznych) omawiających te rzędy owadów. Niestety sprawa przedstawia się nieco inaczej, gdyż nawet pod względem faunistycznym Polska nie jest dostatecznie zbadała. W niniejszej notatce podaję 8 gatunków dotychczas z Polski niewykazywanych i 18 gatunków znanych u nas z nielicznych stanowisk.

Przy oznaczaniu materiałów posługiwałem się opracowaniami K. ANDERA (2, 3), G. Ja. BIEJ-BIJENKI (9, 10, 11), G. Ja. BIEJ-BIJENKI i L. L. MISZCZENKI (12), L. CHOPARDA (13, 14), W. RAM-MEGO (30, 31), F. ZEUNERA (46—48). Ażeby ułatwić możliwość zidentyfikowania wymienionych niżej gatunków, podaję przy każdym najważniejsze jego cechy.

Rząd: *Blattodea*

Rodzaj: *Ectobius* STEPHENS, 1836. Gatunki należące do tego rodzaju są trudne do odróżnienia, gdyż występuje u nich duża zmienność wielkości ciała i jego ubarwienia. Długość ciała, mierzo-

na od przedniej krawędzi przedplecza do końca pokryw, waha się znacznie u wszystkich gatunków, np. u *Ectobius (Ectobius) lapponicus* (L.) waha się ona u samca od 9 do 13 mm, u samicy zaś od 6,5 do 10 mm, a u *E. (E.) sylvester* (PODA) u samca od 9 do 14 mm, u samicy natomiast od 6 do 10 mm. Barwa ciała ulega wahaniom u form ciemnych w kierunku rozjaśnienia, u jasnych zaś w kierunku zaciemnienia. Najmniejszym zmianom ulega znajdujący się na odwłoku dołek gruczołowy samców, które wskutek tego są łatwiejsze do odróżniania niż samice.

Dotychczas z Polski były podawane następujące gatunki z rodzaju *Ectobius* STEPH.: *E. (E.) lapponicus* (L.) i *E. (E.) lividus* (FABR.), nadto N. ADELUNG (1) podał z okolicy Puław *Ectobius (Ectobiola) duskei* ADEL. Wł. MIERZEYEWSKI (25) podaje, że dwa pierwsze gatunki są w Polsce pospolite, co jest bardzo wątpliwe w odniesieniu do *E. (E.) lividus* (FABR.), którego prawidłowe oznaczenie budzi poważne zastrzeżenia i co do którego na pewno można twierdzić, opierając się na jego rozprzestrzenieniu geograficznym, że nie jest w Polsce pospolity. Do niedawna, nie tylko zresztą w Polsce, popełniano błąd przy oznaczaniu wymienionego gatunku biorąc jasno zabarwione samice *E. (E.) lapponicus* (L.) za samice *E. (E.) lividus* (FABR.). Wiele z dawniej zebranych materiałów przypadło w czasie minionej wojny bezpowrotnie i dlatego obecnie trudno jest sprawdzić poprawność oznaczeń; biorąc jednak pod uwagę zachowane zbiory i rozprzestrzenienie geograficzne gatunku *E. (E.) lividus* (FABR.) należy go skreślić z wykazów północnej i środkowej Polski, z południowej Polski bez materiału dowodowego należy uważać go za wątpliwy.

Ectobius (Ectobius) sylvester (PODA, 1761). Obydwie płci mają środek przedplecza trapezowaty, czarny (wyjątkowo inaczej zabarwiony), obramowany jasnym obrzeżeniem barwy kości słoniowej. Dołek gruczołowy samca bardzo duży, okrągławy, na dnie często pokryty małymi, zlepionymi włoskami. Gatunek ten nie był dotychczas podany z Polski, chociaż był niejednokrotnie zbierany; nie był on bowiem odróżniany od *E. (E.) lapponicus* (L.). Gatunek ten zbierali: E. W. PYLNOW w okolicy Puław, 30 VI 1897 i 10 VI 1912; J. FUDAKOWSKI w Tatrach, 20 VII 1925; F. SCHILLE w Rytrze, pow. Nowy Sącz; S. KAPUŚCIŃSKI w nadleśnictwie Gliwice, 3 VI 1950 i w pow. Rzeszów w r. 1951; W. SKURATOWICZ w Krzywem, pow. Zamość, 28 VI 1952; E. KIERYCH w lasach miesz-

nych koło wsi Białka i Bedlno, pow. Radzyń Podlaski, 18 VII 1952, 20 VI 1953, 20 IX 1953 i 3 VI 1954; Z. CZARNECKI w Starej Wsi, pow. Węgrów, 25 V 1953 i w Łysowie, pow. Siedlce, 17 V 1953 i H. RZESZOTEK w Łaszówce, pow. Kozienice, 16 VI 1952. Ja zaś zbierałem wymieniony gatunek w następujących miejscowościach: na Śląsku — Brzeg Dolny, pow. Oborniki Śląskie, 31 VII 1950 i 2 VIII 1951, Sobótka, 4 VII 1951, Żory, pow. Pszczyna, 17 VIII 1953, Lasy Raciborskie: Nędza, 27 VII 1951, Taciszów, 27 VII 1951; w Kieleckiem: Kozienice, 22 VII 1952, Skarżysko-Kamienna, 25 VII 1952, Wólka Plebańska, pow. Końskie, 26 VII 1952, Dyminy, pow. Kielce, 21 VII 1953, Łysica (611 m n. p. m.), 22 VII 1953; w Lubelskiem: Jata, pow. Łuków, 3 V 1952, Zwierzyniec, pow. Zamość, 10 VII 1952, Puławy, 22 V 1952, Michałówka, pow. Puławy, 24 V 1952, Bedlno, pow. Radzyń Podlaski, 29 V 1953; w Sandomierskiem: Bogoria, pow. Sandomierz, 1 VIII 1952 (kokon z jajami), Goleniów, pow. Sandomierz, 2 VIII 1953; w Krakowskiem: Ojców, 13 VIII 1952; na Mazowszu: Grygrów, pow. Węgrów, 1 V 1953, Mienia, pow. Mińsk Mazowiecki, 28 IX 1953 i na Pojezierzu Mazurskim: Brachlewo, pow. Kwidzyń, 15 VII 1950 i Kwidzyń, 18 VIII 1951. Gatunek ten łowiłem zarówno w lasach liściastych, jak i w mieszanych, a także i w iglastych: sosnowych, świerkowych i jodłowych. Przebywał on najczęściej w ściółce lub na roślinach runa leśnego czy też podszycia. Imagines zjawiają się, zależnie od warunków atmosferycznych, w maju lub w czerwcu i żyją do jesieni. Larwy pojawiają się w lipcu, zimują one w ściółce leśnej. Jak wynika z przytoczonych danych *E. (E.) sylvester* (PODA) należy do gatunków pospolitych w Polsce. Poza Polską gatunek ten występuje w całej Europie aż po Ural, a nadto w Afryce północnej.

Ectobius (Ectobius) vittiventer (COSTA, 1847) ma u obu płci środek płytki przedplecza sześciokątny, bursztynowożółty; brzegi płytki przezroczyste. Dolek gruczołowy samca mniejszy niż u poprzedniego gatunku, o dnie gładkim, bez włosków. Jest to gatunek pontyjski występujący w południowej i południowo-wschodniej Europie, na Kaukazie i w Azji Mniejszej. Dotychczas z Polski nie był podany, aczkolwiek był zebrany jeszcze przed r. 1914. W zbiorach E. W. PYLNOWA będących obecnie własnością Instytutu Zoologicznego P. A. N. w Warszawie znajduje się okaz samca mający na etykietce napis „Rad. g.” co oznacza była gubernię radom-

ską. Z prac E. W. PYLNOWA (28, 29) wynika, że w byłej gubernii radomskiej zbierał on w okolicy Janowca, Góry Puławskiej i Bronowic, prawdopodobnie więc gatunek ten jest znaleziony w pobliżu którejś z tych miejscowości.

Ectobius (Ectobius) lividus (FABRICIUS, 1793) pokrywy i skrzydła ma dłuższe niż odwłok, żółte z czerwonymi kropkami na żyłkach; środek płytki przedplecza okrągławy, bursztynowożółty, jej brzegi przezroczyste. Dolek gruczołowy samca mały, poprzeczny. *E. (E.) lividus* (FABR.) jest gatunkiem śródziemnomorskim, występuje bowiem od południowej Anglii przez Francję, do Półwyspu Bałkańskiego, występuje również w północnej Afryce. Ponieważ dotychczasowe dane o występowaniu tego gatunku w Polsce, jak to wyżej nadmienilem, okazały się błędne albo przynajmniej wątpliwe, to znalezienie okazu tego gatunku przez A. WAGĘ w okolicy Krakowa (na etykietce poza nazwą miejscowości: „Kraków” i nazwiskiem zbieracza „A. Waga” brak daty i bliższych danych) każe zaliczyć go do gatunków krajowych. Okaz ten jest samicą.

Ectobius (Ectobiola) duskei ADELUNG, 1904, ma u obu płci na przedpleczu czarny, łukowaty pasek. Samica ma pokrywy łuskowate, ułożone po bokach ciała. Dolek gruczołowy samca mały, poprzeczny. Gatunek ten był podany przez N. ADELUNGA (1) z okolicy Puław. Stanowisko to wymaga potwierdzenia, gdyż gatunek ten był dotychczas znajdowany tylko w stepowej części ZSRR od Dniepru do Omska.

Z rodzaju *Ectobius* STEPH. najpospolitszym gatunkiem w Polsce jest *E. (E.) lapponicus* (L.), nieco mniej pospolity jest *E. (E.) sylvester* (PODA), pozostałe gatunki są rzadkie i lokalne, stanowiska ich występowania wymagają potwierdzenia, a przede wszystkim stanowisko *E. (E.) duskei* ADEL. spod Puław.

Trudniejsze do odróżniania i oznaczania niż gatunki z rodzaju *Ectobius* STEPH. są gatunki należące do rodzaju *Hololampra* SAUSURE, 1864, a zwłaszcza trudne do oznaczania są samice; w wielu przypadkach o zaliczeniu samicy do danego gatunku decyduje rozprzestrzenienie geograficzne. Dużą pomocą przy oznaczaniu przynależności gatunkowej samic jest, podobnie jak i u poprzedniego rodzaju, kształt kokonu. Dotychczas zostało stwierdzone występowanie w Polsce tylko jednego gatunku.

Hololampra maculata (SCHREBER, 1871) charakteryzuje się tym, że na pokrywach u obu płci brak gęstej sieci nieregularnych

żyłek i czarnych kropek. Pokrywy samca, długości odwłoka, nie zwięzają się ku końcowi, u samicy ścięte prosto i zaokrąglone. *H. maculata* (SCHREB.) uchodziła za gatunek „rzadki” w Polsce i była podana z następujących nielicznych miejscowości: przez A. WAGĘ (43) z Potoku koło Ojcowa i Rajgrodu, przez A. KELCHA (18) z Górnego Śląska, przez V. TORKĘ (40) z Potulic, przez F. ZACHERA (45) z Głogowa, przez J. URBAŃSKIEGO (41) ze Śremu i przez Wł. Bazyluka (7) z Zielonej Góry. F. ZACHER (45) podał z Obornik Śląskich *H. maculata* var. *schaefferi* (GMELIN). Gatunek ten został zebrany przez R. BIELAWSKIEGO 20 IX 1954 w Szebrzeszynie, pow. Zamość oraz przez E. KIERYCHA 20 IX 1953 w lesie sosnowym w Bedlnie, pow. Radzyń Podlaski i 13 VIII 1954 w lesie dębowym w Młodzawach Dużych, pow. Pińczów. Ja zbierałem ten gatunek w następujących miejscowościach: Lubelskie: Kryńszczak, pow. Łuków, las sosnowy, 16 IX 1952, 1 ♀ var. *schaefferi* (GMELIN); Łysów, pow. Siedlce, las mieszany, 17 V 1953; Warszawskie: Mienia, pow. Mińsk Mazowiecki, rezerwat Jedlina, 28 IX 1953; Kieleckie: Góra Puławska, pow. Kozienice, las sosnowy, 22 V 1953; Sandomierskie: Bogoria, pow. Sandomierz, las sosnowy, 1 VIII 1952, Golejów, pow. Sandomierz, las sosnowo-dębowy, 31 VII 1952; Poznańskie: Obrzycko, pow. Szamotuły, las sosnowo-dębowy, 21 VII 1950 i 12 VIII 1951; Śląsk: Brzeg Dolny, pow. Wołów, las sosnowy, 2 VIII 1951, 1 ♀ miała prawie całkowicie czarne pokrywy jak var. *schaefferi* (GMELIN), podobną samicę złowiłem również 3 VIII 1951 w lesie sosnowo-dębowym w Obornikach Śląskich, pow. Wołów, Lasy Racioborskie — Nędza, las sosnowy, 28 VII 1951.

Poza Polską gatunek ten występuje od Renu do południowo-zachodniej Ukrainy, a na południe do Tyrolu, Jugosławii i Rumunii.

Rząd: *Mantodea*

Mantis religiosa LINNAEUS, 1758, jest gatunkiem szeroko rozprzestrzenionym, gdyż występuje w południowej i środkowej Europie, w Afryce, Azji, Australii i w Ameryce, gdzie jest jednak gatunkiem zawleczonym. O występowaniu tego gatunku w Polsce napisał w r. 1953 we „Wszechświecie” J. RAZOWSKI (32). Modliszka była dotychczas podana z Polski przez LEWANDOWSKIEGO (45) z Łodzi, przez F. PAXA (26) z Chorzowa na Śląsku, przez Wł. BAZYLUKA (4) z Dzierzkowie i Lipy, woj. lubelskiego

i przez J. RAZOWSKIEGO (32) z Kolbuszowej i Dęby Rozalin, pow. Tarnobrzeg. Do powyższych stanowisk dochodzą stanowiska tego gatunku z Garbatki koło Kozienic, gdzie jeden okaz nieżywy znalazł A. J. KOWALCZUK, Niska i Mielca. Modliszka w okolicy Tarnowskiej Woli (Krzątka) była złowiona już w r. 1938 przez inż. J. KARCZEWSKIEGO na wrzosowisku, na którym była bardzo liczna. 5 VIII 1953 złowiłem 2 dojrzałe i 2 larwy na borówce czarnej, *Vaccinium myrtillus* L., na brzegu lasu sosnowego, na północ od dworca kolejowego Dęba Rozalin. Łowiłem również ten gatunek w lesie sosnowym, na zrębie porośniętym przez *Vaccinium myrtillus* L., *Vaccinium vitis-idea* L. i *Vaccinium uliginosum* L., na zachód od Niska, pow. Nisko, 19 VII 1955 (na tym stanowisku nie była liczna), a także na wrzosach, *Calluna vulgaris* (L.) SALISB., wśród lasów sosnowych, 25 VII 1955 na wschód od Mielca, pow. Mielec i 29 VIII 1955 na pograniczu powiatów Mielec i Kolbuszowa. W lipcu 1955 r. były same larwy, mające przed sobą dwa lub trzy linienia, w sierpniu na 10 sztuk złowionych, 9 było dorosłych, a 1 jeszcze larwa mająca przed sobą ostatnie linienie. Kokony złożyły w czasie od 10 do 20 IX 1955.

Rząd: *Orthoptera*

Phaneroptera falcata (PODA, 1761). Długość bocznych płatów przedplecza większa od ich wysokości. Płytką subgenitalną samca przy końcu rozszerzona; pokładelko zagięte do góry pod wyraźnym kątem. *Ph. falcata* (PODA) jest gatunkiem europejsko-syberyjskim, występuje bowiem od południowej Anglii i od Francji przez Europę i Azję aż do Japonii. Według moich obserwacji gatunek ten w południowej Polsce jest dosyć pospolity, zwłaszcza na Wyżynie Kielecko-Sandomierskiej, Lubelskiej, w Krakowskim i w Puszczy Sandomierskiej. W Polsce najdalej na północ wysunięte są, wykryte wspólnie z E. KIERYCHEM, stanowiska w pow. radzyńskim i łukowskim, woj. lubelskiego (Podlasie). W pow. Radzyń Podlaski *Ph. falcata* (PODA) występuje w lesie dębowo-grabowym Wilczyńska koło wsi Ustrzesz i na krzewach rosnących pośród łąk nad rzeczką Białką, a także w lesie mieszanym koło wsi Bedlno i w lesie sosnowym koło wsi Biała. W pow. Łuków gatunek ten występuje w lesie sosnowym niedaleko stacji kolejowej Kownatki. Gatunek ten był podany dotychczas z Puław przez E. W. PYLNOWĄ (28), z Zagoź-

dżona, Dęblina, Ojcowa i Zamościa przez A. PONGRACZA (27) i jako wątpliwy ze Śląska przez F. ZACHERA (44, 45).

Isophya pyrenaee (SERVILLE, 1839). Płytką subgenitalną samca płytko wcięta i dosyć słabo zwężająca się ku końcowi, a płytka nadodbytowa prawie prostokątna; pokładelko krótkie, do 10 mm długości. Tylne uda samca do 15,5 mm, samicy do 17 mm długości. *I. pyrenaee* (SERV.) jest subalpejskim gatunkiem rozprzestrzenionym w górach i na wyżynach od Pirenejów po Rumunię i zachodnią Ukrainę; z Polski gatunek ten był podany przez A. KELCHA (18), F. PAXA (26), W. RAMMEGO (31) i F. ZACHERA (45) z Górnego Śląska i Sudetów. Gatunek ten był łowiony przez St. SMRECZYŃSKIEGO sen. w Tatrach: Dolina Kościeliska, 9 VII 1939 i 16 VIII 1939, Mała Łąka, 4 IX 1919, i przez S. TOLLA w Pieninach: Nowa Góra, 25 VII 1949, Trzy Korony, 15 VII 1949 i Krościenko, 24 VII 1949. Łowiłem ten gatunek zarówno w Tatrach, jak i w Pieninach, w następujących miejscach. Tatry: Kościelec, łąka koszona, 12 VIII 1953, ♀ mająca dwa brudnoczerwone pasy wzdłuż przedplecza i odwłoka aż do płytki nadodbytowej, Dolina Kościeliska, hale, 12 VIII 1953, Sarnia Skała, 7 VIII 1955 (leg. E. KIERYCH); Pieniny: polanka pod Trzema Koronami, 14 VIII 1954, 13 VIII 1955, 17 VIII 1955 i polana Kosarzyska, 17 VIII 1955.

Isophya modesta (FRIVALDSZKY, 1867). Płytką subgenitalną samca głęboko wcięta i łagodnie zwężająca się ku końcowi; pokładelko od 15 do 17 mm długości. Gatunek ten z Polski podali W. RAMME (31) i G. Ja. BIEJ-BIJENKO (11). W. RAMME (31) na str. 154 podaje, że wśród materiałów miał materiały tego gatunku zebrane przez R. KUNTZEGO na Łysej Górze w Polsce. G. Ja. BIEJ-BIJENKO (11) na str. 223 podając rozprzestrzenienie geograficzne tego gatunku, podaje za W. RAMMEM między innymi Łysa Góra, dodając koło Kielc; ma on tylko wątpliwości czy nie jest to przypadkiem inny gatunek, mianowicie *I. rossica* B.-BIEN. Powstaje wątpliwość czy materiał zebrany przez R. KUNTZEGO pochodzi z Łysej Góry koło Kielc, czy może z innej leżącej poza granicami Polski. Ponieważ W. RAMME (31) w swej pracy nie uwzględniła nowych granic państwowych, co widać z wielu jej miejsc, między innymi przy gatunku *I. pyrenaee* (SERV.) na str. 150 pisze „Polen: Buczacz bei Trembowla; Podolien (Roman KUNTZE)”, więc i w przypadku Łysej Góry jest prawdopodobieństwo, że materiały zebrane przez R. KUNTZEGO pochodzą z Łysej Góry leżącej na Podolu

(USSR), a nie z Łysej Góry leżącej w Górach Świętokrzyskich, koło Kielc.

Poecilimon FISCHER, 1853, jest rodzajem pontyjskim; żaden gatunek tego rodzaju nie był dotychczas podany z Polski. W materiałach St. SMRECZYŃSKIEGO sen. znajdują się dwie larwy, obie przed ostatnim linieniem, należące do tego rodzaju. Bez materiału porównawczego, niestety, nie mogłem stwierdzić ich przynależności gatunkowej. Na etykietkach przy tych okazach są następujące dane: „Tatry, Dol. Roztoki, górna część, 22 VII 1925, SMRECZYŃSKI”, ♂ i „Strzałków, 16 VII”, bez bliższych danych, ♀.

Tettigonia caudata (CHARPENTIER, 1845); zarówno kolce na tylnych udach jak i ich podstawy czarne. Przysadki odwłokowe samca krótkie i grube; pokładełko dłuższe niż uda nóg tylnych. *T. caudata* (CHARP.) jest gatunkiem subpontyjskim, występuje bowiem od wschodnich Niemiec, Czech, Austrii i południowego Tyrolu do Azji Mniejszej i Kaukazu, a także do południowo-zachodniej Syberii. Z Polski był on podany z Poznańskiego (5, 38, 39), Ziemi Lubuskiej (7, 8, 45), Dolnego i Górnego Śląska (7, 8, 44, 45) i z Lubelskiego. W latach 1952 i 1953 łowiłem go w następujących powiatach: Kozienice, Pińczów i Busko, a nadto w pow. Tarnów (leg. A. BYSIEK). W pow. Pińczów w r. 1951 zbierała go Ekipa Entomologiczna byłego Państwowego Muzeum Zoologicznego i w r. 1954 zbierał go tam E. KIERYCH.

Gampsocleis glabra (HERBST, 1786) ma ciemne plamki na pokrywach u obu płci. Tylny brzeg płytki subgenitalnej samca jest prosty lub słabo wycięty. Płytki subgenitalna samicy zwęża się wyraźnie ku tyłowi i jest zakończona dwoma zaokrąglonymi płatami. Jest to gatunek submedyteranejski, występujący od Hiszpanii aż po Stepy Czarnomorskie; z Polski był podany przez A. KELCHA (18) ze Śląska. 7 VIII 1942 roku J. B. SOKOŁOWSKI zebrał kilka sztuk tego gatunku w pow. Pińczów. W sierpniu 1952 i 1953 łowiłem go zarówno w pow. Pińczów jak i w pow. Busko; występował tam licznie na glebach wapiennych, wapienno-gipsowych i gipsowych. Gatunek ten był łowiony przez Ekipę Entomologiczną byłego Państwowego Muzeum Zoologicznego w r. 1951 w Krzyżanowicach, pow. Pińczów i był łowiony również w okolicy Krzyżanowic w r. 1954 przez E. KIERYCHA. Należy zwrócić uwagę, że gatunek ten, podobnie jak *Ephippigera ephippiger* (FIEBIG) i *Phaneroptera falcata* (PODA), w porównaniu do innych gatun-

ków z nadrodziny *Tettigoniodea* przechodzi ostatnie linienie dosyć późno, bo dopiero przy końcu lipca lub na początku sierpnia i wskutek tego łatwo może być przeoczony w lipcu, choć w sierpniu trudno go przeoczyć z powodu mocnego terkoczącego głosu.

Pholidoptera aptera (FABRICIUS, 1794). Wyraźny żółtawy pas na tylnym brzegu bocznego płatu przedplecza. Płytką subgenitalną samca bardzo słabo półokrągło wycięta. Pokładelko wyraźnie, chociaż słabo zakrzywione, płytką subgenitalną samicy słabo wcięta. *Ph. aptera* (FABR.) jest gatunkiem alpejskim występującym od południowej Francji przez Alpy, Karpaty i Balkany aż do Bułgarii. Stanowisko tego gatunku z Pienin podane przez L. SITOWSKIEGO (35) zostało przeoczone w spisie Wł. MIERZEYEWSKIEGO (25) i często bywa pomijane. Podanie zaś przez Wł. MIERZEYEWSKIEGO (25) za F. ZACHEREM (45) tego gatunku z Tatr wymaga potwierdzenia; prawdopodobnie gatunek ten po naszej stronie Tatr nie występuje. 12 VII 1939 roku Sz. TENENBAUM zebrał w Pieninach 1♂. Ja zaś zbierałem ten gatunek w latach 1953, 1954 i 1955 w następujących partiach Pienin: Trzy Korony (polanka), Nowa Góra, Czertezik, Zamkowa Góra koło Krościenka, Wąwóz Sobczański, Przełęcz Szopka, podmokła łąka koło Krościenka i polany: Burzyna, Kosarzyska, Walasiówka i Wymiarki.

Platycleis denticulata (PANZER, 1796). F. ZEUNER (46) wyróżnił w r. 1929 w obrębie gatunku *Platycleis grisea* (FABR.) dwa podgatunki, mianowicie: *Platycleis grisea grisea* (FABR.) i *Platycleis grisea occidentalis* ZEUNER; w pracy z r. 1931 (47) oba podgatunki ten sam autor uważa za gatunki, nie podaje jednak ich synonimiki ani w tej, ani w poprzedniej pracy, czyni to dopiero w pracy z r. 1941 (48). K. ANDER (2, 3) w pracach z lat 1945 i 1948 wykazał, że *Platycleis occidentalis* ZEUNER jest nowym synonimem gatunku opisanego przez PANZERA w r. 1796 pod nazwą *Locusta denticulata* PANZ. Boczne krawędzie płytki subgenitalnej samicy nie równoległe, schodzą się do tyłu; końce bocznych płatów tejeż płytki ostro, rzadziej tępo zakończone; boczny skleryt mały i nie zrosnięty ani z płytką subgenitalną, ani z ósmym tergitem. Boczne płaty nadpręcia krótkie i szerokie, boki nasady tegoż równoległe do siebie, a wolna część nadpręcia dosyć gruba i krótka i obsiana bardzo licznymi ziarenkami. Ponieważ nie są znane dokładnie granice południowe i wschodnie zasięgu tego gatunku, trudno ustalić jego charakter zoogeograficzny. Prawdopodobnie jest to gatunek subat.

lantycki, występuje bowiem w całej zachodniej Europie, na wschód dochodząc do ZSRR, jest także w Maroku w Afryce. Z Polski był podawany przez Wł. BAZYLUKA (8) z następujących miejscowości: Pisz, Ruciane—Szeroki Bór, Miłomłyn—Ostróda, Góra Chełm, Kalisz Pomorski, Skwierzyna, Brzozowiec, Zielona Góra, Opole i Góraźdże. *P. denticulata* (PANZER) występuje prawdopodobnie w całej Polsce, gdyż zbierałem lub widziałem w zbiorach okazy z następujących powiatów. Woj. gdańskie: powiaty Kwidziń, Lębork i Sztum; woj. kieleckie: powiaty Jędrzejów, Kielce, Kozienice, Busko, Pińczów, Radom i Sandomierz; woj. koszalińskie: powiaty Słupsk i Koszalin; woj. krakowskie: pow. Kraków; woj. lubelskie: powiaty Lubartów, Lublin, Łuków, Puławy, Radzyń Podlaski, Włodawa i Zamość; woj. olsztyńskie: powiaty Mrągowo, Ostróda i Pisz; woj. opolskie: powiaty Koźle, Racibórz i Strzelce; woj. poznańskie: powiaty Piła, Szamotuły; woj. rzeszowskie: powiaty Kolbuszowa, Łañcut, Mielec, Nisko i Tarnobrzeg; woj. stalinogrodzkie: powiaty Częstochowa, Gliwice i Lubliniec; woj. warszawskie: Radość, Mińsk Mazowiecki, Otwock, Siedlce; woj. wrocławskie: powiaty Trzebnica i Wołów; woj. zielonogórskie: powiaty Gorzów, Skwierzyna, Sulęcín, Zielona Góra, Żagań i Żary. Gatunek ten, podobnie zresztą jak i następny, występuje pośród większej roślinności miejsc suchych, piaszczystych, jak bory sosnowe, wydmy piaszczyste itp.

Platyleis grisea (FABRICIUS, 1781). Boczne krawędzie płytki subgenitalnej samicy biegną prawie równolegle; końce bocznych płatów tejże płytki szeroko zaokrąglone; boczny skleryt zrośnięty z płytką subgenitalną i z ósmym tergitem. Boczne płaty nadpręcia długie i wąskie, nasada tegoż rozszerza się ku środkowi, potem zwęża się i przechodzi w wolną część bardzo delikatną, na końcu zakrzywioną i obsianą niezbyt licznymi ziarenkami. Rozprzestrzenienie geograficzne tego gatunku jest słabo poznane, prawdopodobnie jest to element pontyjski lub subpontyjski, występuje bowiem w południowo-wschodniej Europie i w Azji Mniejszej. Z Polski mam tylko materiały zebrane przeze mnie w Pieninach, pow. Nowy Targ: Wąwóz Sobczański, 9 VIII 1953 i 14 VIII 1955, i Czorsztyn, południowe zbocze Góry Zamkowej, 19 VIII 1954.

Acheta desertus (PALLAS, 1771). Stepowo-pustynny gatunek, występuje w południowej Europie, północnej Afryce i w Azji od

południowej Syberii i Azji Mniejszej aż po Archipelag Malajski. Z Polski był podany przez ZACHERA (45) jako gatunek wątpliwy ze Śląska, a nadto KÉLER (19) podał go spod Gniezna jako szkodnika buraka cukrowego. Stanowisko gnieźnieńskie tego gatunku budzi poważne zastrzeżenia i wymaga potwierdzenia. Jak wynika z powyższych danych, oba stanowiska podane z Polski były niepewne. 13 VIII 1952 Ekipa Entomologiczna byłego Państwowego Muzeum Zoologicznego w czasie badań niecki nadnidziańskiej, w okolicy Krzyżanowic, złowiła do światła 1 ♀ tego gatunku łącznie z *Aiolopus thalassinus* (FABR.) i *Labia minor* (L.). Wobec powyższych danych gatunek ten należy do fauny Polski.

Acheta frontalis (FIEBER, 1844). Europejsko-azjatycki gatunek, w południowej Polsce dosyć pospolity; łowiłem go na Śląsku, w Krakowskim, na Wyżynie Lubelskiej, Kieleckiej i w okolicy Poznania. W Poznańskim ostatnio stwierdził występowanie tego gatunku J. URBAŃSKI w Chrobrzu koło Wolsztyna. W województwie kieleckim najdalej na północ wysunięte jest stanowisko tego gatunku w pow. Kozienice, łowiłem bowiem ten gatunek na terenie tego powiatu w następujących miejscowościach: 13 VII 1953 na brzegu lasu sosnowo-dębowego niedaleko Kozienic i 16 VII 1953 w okolicy Woli Chodkowskiej na pagórkowatych polach piaszczystych i w lesie sosnowym na wydmach piaszczystych.

Myrmecophila acervorum (PANZER, 1820) ma na wewnętrznym brzegu tylnych goleni cztery kolce; brzegi płatów pokładelka proste, tylko na końcu nieco wycięte; przysadki odwłokowe szerokie, krótkie, słabo zwężające się ku końcowi. Europejski gatunek, był dotychczas podany przez KELCHA (18) z Górnego Śląska, LA BAUME'A (24) z powiatu Wejherowo, DEMELA (15) spod Nowej Słupi, przez KUNTZEGO (22) i URBAŃSKIEGO (42) z okolicy Zwierzynca nad Wieprzem, pow. Zamość. Nowymi stanowiskami tego gatunku są następujące: Dziewicza Góra pod Poznaniem, V 1949, 1 ♀ (leg. J. URBAŃSKI), Goleniów, pow. Nowogard, 2 VII 1953, 1 ♂, w mrowisku *Lasius* FABR. sp. (leg. J. RAFALSKI), Podkowa Leśna koło Warszawy, 20 XII 1948, 6 ♀♀ w mrowisku *Formica rufa* L. (leg. M. MROCZKOWSKI), Kazimierz Dolny, pow. Puławy, 19 VII 1950, 2 ♀♀ w mrowisku *Lasius flavus* FABR. (leg. B. PISARSKI), Parchatka, pow. Puławy, 7 IX 1940, 1 ♀ (leg. KÉLER), Tartaczna Góra pod Zwierzyncem, pow. Zamość, 28 VI 1954, 1 ♀, pod kamieniami (leg. W. SKURATOWICZ). Ja zbierałem ten gatu-

nek w następujących miejscowościach: Parchatka, pow. Puławy, 19 VI 1951, na wzgórzu pontyjskim, pod kamieniem 1 ♀, Skwierzyna, 10 VIII 1951, 1 ♀ pod kamieniami na brzegu lasu sosnowego, Kwidziń, 18 VIII 1951, 2 ♂♂ w mrowisku *Lasius niger* (L.), pod kamieniami na torze kolejowym w lesie mieszanym.

Rodzaj *Tetrix* LATREILLE, 1802, jest przedmiotem odrębnej pracy, dlatego na tym miejscu nie będę obszerniej go omawiał, wymieniając tylko gatunki, które dotychczas nie były podane z Polski, oraz miejsca ich występowania.

Tetrix fuliginosa (ZETTERSTEDT, 1828); ten borealno-alpejski gatunek złowiłem w Tatrach (Dolina Kościeliska).

Tetrix ceperoi (BOLIVAR, 1887), śródziemnomorsko-atlantycki element naszej fauny, został złowiony w Chełmku koło Oświęcimia i w okolicach Warszawy (Puszcza Kampinowska).

Tetrix türki (KRAUSS, 1876), subalpejski element naszej fauny, dotychczas został znaleziony w następujących miejscowościach: pow. Nowy Targ — Krościenko, Biały Dunajec, Zakopane, Czorzstyn, Tatry (Dolina Kościeliska); pow. Nowy Sącz — Łomnica, Piwniczna i pow. Żywiec — Sucha. Jednocześnie z przeważającą ilościowo formą krótkoskrzydłą występowała w pokaźnym procencie, około 30⁰/₀, forma długoskrzydła — *T. türki* f. *sauleyi* AZAM.

Parapleurus alliaceus (GERMAR, 1817) ma barwę ciała szmaragdową lub żółtawą; od oczu aż do nasady pokryw ciągną się wzdłuż przedplecza, w miejscu listewek bocznych dwa paski czarne, czułki długie, u samca do dwóch razy, u samicy do półtora raza dłuższe niż głowa i przedplecze. *P. alliaceus* (GERM.), europejsko-azjatycki (południowy) element naszej fauny, był podany przez A. KELCHA (18) z Górnego Śląska. Gatunek ten był poza tym łowiony w Krakowskiem: przez S. A. STOBIECKIEGO w Czernej, przez St. SMRECZYŃSKIEGO sen. w Porębie Wielkiej, Łagiewnikach i Krzemionkach, lecz nie był pod właściwą nazwą opublikowany, gdyż był mylnie oznaczony jako *Mecostethus grossus* (L.). Łowiłem go w Krakowie-Łagiewnikach, 12 VIII 1952, na mokrej łące, na której był bardzo liczny, a nawet może najliczniej występował ze wszystkich gatunków; warto nadmienić, że gatunek ten dopiero właśnie 12 VIII 1952 przechodził masowe linienie; łowiłem go także w Zemborzycach koło Suchej, pow. Żywiec, na podmokłej łące, 17 VIII 1952; na tym stanowisku był on mniej

liczny. W r. 1952 złowił go A. BYSIEK na podmokłej łące w Niedomicach, pow. Tarnów.

Stauroderus scalaris (FISCHER DE WALDHEIM, 1846). Pokrywy u obu płci szerokie, ich żyłki kubitalne tylko u podstawy oddzielone od siebie. Pole medialne pokryw szerokie, z równoległymi żyłkami poprzecznymi. Na skrzydłach żyłka radialna zgrubiała około środka, a żyłka kostalna i subkostalna wygięte przy końcu. Europejsko-syberyjski gatunek, był podany z Polski tylko przez BAZYLUKA (4) z Zamojszczyzny, gdzie zbierał go również ZACWILICHOWSKI, lecz danych nie opublikował. Zbierałem ten gatunek nie tylko na Wyżynie Lubelskiej: Obrocz, pow. Zamość, 10 VII 1952, lasy iglaste i mieszane, lecz i na Wyżynie Kielecko-Sandomierskiej, mianowicie na polach przy lesie sosnowym w Bogorii, pow. Sandomierz, 1 VIII 1952 i 31 VII 1953; na tym stanowisku gatunek ten należał do pospolitych (przez godzinę można było złowić ponad 30 osobników).

Chorthippus (Glyptobothrus) vagans (EVERSMANN, 1848). U obu płci bruzda poprzeczna przedplecza leży poza jego środkiem. Narząd słuchowy mniej więcej owalny, szeroki, prawie nieprzykryty fałdem skórny. Gatunek ten jest elementem subpontyjskim, występuje od Półwyspu Pirenejskiego i Wysp Brytyjskich do środkowego Kazachstanu i Azji Mniejszej. Z Polski był podany przez Wł. BAZYLUKA (7, 8) ze Skwierzyny, Zielonej Góry, Opola, Góry Św. Anny, Kędzierzyna, Raciborza i Lasów Raciborskich; przez S. GROCHOWSKĄ (16) z Gostynina; przez A. KELCHA (18) z Górnego Śląska; przez A. KÖRTHA (20) ze Skwierzyny; przez W. LA BAUME'A (24) z Gdańska i Helu; przez St. SMRECZYŃSKIEGO (36, 37) z Trzebini i przez F. ZACHERA (44, 45) z Obornik Śląskich. Łowiłem ten gatunek w następujących miejscowościach i środowiskach: Zielona Góra, las sosnowy, 30 VII 1949; Lasy Raciborskie, las sosnowy, 10 VIII 1949, 8 VIII 1950 i 9 VIII 1950; Rybnik, las świerkowo-sosnowy, 11 VIII 1949; Wołów, las sosnowy, 29 VII 1950; Brzeg Dolny, pow. Wołów, las sosnowy, 31 VII 1950, 2 VIII 1951; Oborniki Śląskie, las sosnowo-świerkowy, 2 VIII 1950, i las sosnowo-dębowy, 3 VIII 1951; Kędzierzyn, pow. Koźle, las sosnowo-świerkowy, 7 VIII 1950 i 26 VII 1951; Taciszów-Rudzieniec, pow. Gliwice, 8 VIII 1950; Żywiec, zręb w lesie iglastym, 11 VIII 1950; Gołab, pow. Puławy, zagajnik sosnowy, 18 VIII 1950 (leg. T. SZULIK) i 5 IX 1955 (leg. Wł. BAZYLUK); Ustka, pow. Słupsk, las

sosnowy na wydmach piaszczystych, 15 VIII 1951; nadleśnictwo Golejów, pow. Sandomierz, las sosnowo-dębowy, 13 VII 1952; nadleśnictwo Sichów, pow. Busko, las sosnowo-dębowy, 2 VIII 1952; Bogoria, pow. Sandomierz, las sosnowy, 1 VIII 1952; Rytwiany, pow. Sandomierz, las dębowy, 1 VIII 1953; Dęba-Rozalin, pow. Tarnobrzeg, las sosnowy, 5 VIII 1953; Lasy Pszczyńskie, pow. Rybnik, lasy sosnowo-świerkowe, 17 VIII 1953; Żory, pow. Pszczyna, lasy sosnowo-świerkowe, 17 VIII 1953; Tychy, pow. Pszczyna, las mieszany, 18 VIII 1953; Nisko, las sosnowy, 30 VII 1954 i 30 VIII 1955; Pieniny pow. Nowy Targ, 16 VIII 1954 i 19 VIII 1955; Mielec, wrzosowisko w lesie sosnowym, 25 VII 1955 i Mielec — Kolbuszowa, wrzosowiska w lesie sosnowym, 29 VIII 1955.

Locusta migratoria LINNAEUS, 1758, jest owadem dużym, dochodzącym do 60 mm długości. Dołki czołowe małe, trójkątne. Środkowa listewka przedplecza wyraźna, wypukła, prosta lub wklęsła, przecięta tylko jedną bruzdą poprzeczną. Pierś pluszwato owłosiona. Pokrywy długie, błyszczące, skrzydła również długie, bez ciemnej przepaski. Na wewnętrznej stronie tylnych ud ciemna plama *L. migratoria* L. jest gatunkiem szeroko rozprzestrzenionym, występuje bowiem w Europie, Azji, Afryce i Australii. Gatunek ten w odrębie swego zasięgu tworzy kilka podgatunków, które według B. P. UVAROVA i B. N. ZOŁOTAREWSKIEGO (za G. Ja. BIEJ-BIENKĄ, 12) mogą wytwarzać dwie fazy, różniące się od siebie budową i sposobem życia. Jedna jest fazą samotną (*phasis solitaria*), której osobniki mają przedplecze o bardziej wypukłej listewce środkowej i słabiej wykształcone pokrywy i skrzydła; jej osobniki żyją w rozproszeniu, nie gromadzą się w stada i nie odbywają wędrówek. Drugą jest faza stadowa (*phasis gregaria*), u której osobników listewka środkowa jest prosta lub słabo wklęsła, a pokrywy i skrzydła są silnie wykształcone; osobniki tej fazy żyją w stadach i są skłonne często do odbywania dalekich wędrówek. W Polsce występują tylko dwa podgatunki, o których jest mowa niżej.

Locusta migratori migratoria LINNAEUS, 1758, była podana z Polski przez następujących autorów: F. P. JAROCKI (17) podał prawdopodobnie ten podgatunek z byłego Królestwa Polskiego, J. W. SZULCZEWSKI (39) z Poznańskiego, obaj bowiem nie odróżniali podgatunków od siebie; Wł. MIERZEYEWSKI (25) podaje ten

podgatunek, uważając go za zalatujący do całego kraju; jako miejscowy podali go — Wł. BAZYLUK (6) z okolicy Siedlec, A. KELCH (18) ze Śląska, W. KRZEMENIEWSKI (21) z okolicy Siedlec, W. LA BAUME (23, 24) z Pojezierza Pomorskiego i Mazurskiego, E. W. PYLNOW, (28, 29) z Puław, F. ZACHER (45) z okolicy Wrocławia i z Karkonoszy.

Locusta migratoria danica LINNAEUS, 1758, była podana z Polski przez Wł. BAZYLUKA (6) z powiatów — Biała Podlaska, Radzyń Podlaski, Włodawa i Siedlce, nadto z okolicy Warszawy, przez A. KELCHA (18) i F. ZACHERA (45) z Górnego Śląska, przez W. LA BAUME'A (23, 24) z Pojezierza Mazurskiego i Pomorskiego i przez F. ZACHERA (45) z Ziemi Lubuskiej. Podgatunek ten zbierałem w Holendrach, pow. Kozienice, 23 VII 1952, gdzie obok dorosłych okazów były jeszcze i larwy mające przed sobą 1 — 2 linień, i 15 VII 1953, w Łaszówce, pow. Kozienice, 16 VII 1953. Ponadto podgatunek ten był zbierany w następujących miejscowościach: Kolano, pow. Radzyń Podlaski, 26 VII 1949, leg. Cz. KOLBUŚ; Wisznice, pow. Włodawa, 3 VIII 1950, leg. F. DUDKA; Łaszówka, pow. Kozienice, 26 VIII 1950, 25 VIII 1951, 22 VII 1952 (w r. 1952 obok osobników dorosłych były jeszcze larwy), leg. H. RZESZOTEK; Białka, pow. Radzyń Podlaski, 26 VIII 1951, 22 VIII 1952 i 30 VIII 1953, leg. E. KIERYCH; Poznań-Junikowo, 16 VII 1951, leg. J. B. SOKOŁOWSKI.

Rząd: *Dermaptera*

Pomimo że w Polsce występuje tylko 6 gatunków skorków, nie są one dostatecznie zbadane. Najpospolitszym skorkiem jest u nas *Forficula auricularia* L.; zdaje się, że w odpowiednich dla siebie środowiskach są dosyć pospolite: *Labidura riparia* (PALL.) i *Labia minor* L. *Anechura bipunctata* (FABR.) dotychczas tylko ze Śląska była podana. *Apterygida media* (HAG.) i *Chelidurella acanthopygia* (GÉNÉ) były znane z niewielu tylko stanowisk z Polski; o nich pokrótce poniżej.

Apterygida media (HAGENBACH, 1822). Europejski gatunek, podany dotychczas z Polski z Morysinka koło Warszawy (33), z doliny Popradu (34), ze Śląska Górnego (45) i z Puław (27, 28). Gatunek ten był zbierany w następujących miejscowościach: Puławy, 14 V 1914, J. KOLESNIKOW; 18 V 1914, ZIELIŃSKI; bez

daty, E. W. PYLNOW; Kazimierz Dolny, pow. Puławy, 14 V 1949, A. GOLJAN; Grabowiec, pow. Pińczów, 17 VIII 1954, E. KIERYCH; Krzyżanowice, pow. Pińczów, wzgórze kserotermiczne, 13 VIII 1954, podmokła olszyna, 16 VIII 1954, i cmentarz, 25 VIII 1954, E. KIERYCH. Zbierałem ten gatunek w następujących miejscowościach: Miłomłyn, pow. Ostróda, cmentarz, 21 VIII 1951; Oborniki Śląskie, 3 VIII 1951; Chęciny, pow. Kielce, na jałowcach, 6 VIII 1952; Nisko, las sosnowy, 30 VIII 1955.

Chelidurella acanthopygia (GÉNÉ, 1832) jest gatunkiem europejskim, podanym z Polski przez J. ROŻNOWSKĄ (33) z następujących miejscowości: Zakopane, Tatry, pow. Cieszyn, Borek Fałęcki koło Krakowa, pow. Puławy, pow. Łowicz, okolice Warszawy — Puszcza Kampinoska i Bielany, Mienia, Białowieża, Rozewie, Zamojszczyzna, Hel, Wielkopolska, Ojców, i przez F. ZACHERA (45) ze Śląska. Gatunek ten był łowiony w następujących miejscowościach: Puławy, 22 X 1907, 2 XII 1907, III 1909, PYLNOW; 21 V 1912, TARNANI; 11 X 1911, 24 X 1911, 8 II 1912, 17 II 1912, 18 II 1912, ILIŃSKI; 16 V 1949, A. RIEDEL; Pomorze, bez daty, KRYKON; Chroberz, pow. Pińczów, 11 X 1952, B. PISARSKI i A. RIEDEL; Grygrów — Stoczek Węgrowski, pow. Węgrów, 23 V 1953, Z. CZARNECKI; Mienia, pow. Mińsk Mazowiecki, 26 VIII 1953, W. NIEWIATOWSKI; ja łowiłem go w następujących miejscowościach, w lasach: Grygrów, pow. Węgrów, 1 V 1953; Grygrów — Starawieś, pow. Węgrów, 2 V 1953; Łysica, pow. Kielce, 22 VII 1953; Mienia, pow. Mińsk Mazowiecki, 28 IX 1953; Puławy, 22 V 1953; Michałowka, pow. Puławy, 24 V 1953; Kwidzyń, 19 VIII 1951; Bogucice, pow. Pińczów, 27 VII 1953.

PIŚMIENNICTWO

1. ADELUNG N. Contribution à la connaissance des Blattaires paléarctiques. 1. Genre *Ectobius* STEPH. Considérations générales, formes nouvelles de l'Europe occidentale. *Jeżegod. Zool. Muz. Akad. Nauk, St. Petersburg*, **21**, 1916, str. 243—268, 4 rys.
2. ANDER K. Revision einiger Orthopterentypen von C. P. THUNBERG. *Entom. Tidskr.*, Stockholm, **66**, 1945, str. 157—162.
3. ANDER K. Zur Systematik einiger Arten der Gattung *Platycleis* FIEB. (*Salt. Tettig.*). *Opusc. Ent.*, Lund, **13**, 1948, str. 36—45 i 13 rys.
4. BAZYLUK W. Szarańczaki (*Orthoptera, Saltatoria*) okolic Zwierzyńca (Zamojszczyzna). *Fragm. Faun. Mus. Zool. Pol.*, Warszawa, **5**, 1947, str. 123—137.

5. BAZYLUK W. Przyczynek do fauny prostoskrzydłych (*Orthoptera*) i skorków (*Dermaptera*) województwa poznańskiego. *Bad. Fiz. Pol. Zach. Pozn. Tow. Przyj. Nauk, Poznań*, Nr 1, 1948, str. 154—159.
6. BAZYLUK W. Przyczynek do znajomości fauny prostoskrzydłych (*Orthoptera*) i skorków (*Dermaptera*) województwa lubelskiego; *Pozn. Tow. Przyj. Nauk, Wyd. Mat.-Przyr., Poznań*, 12, 1949, str. 96—110.
7. BAZYLUK W. Materiały do fauny Ziem Zachodnich, Prostoskrzydłe (*Orthoptera*) Ziemi Lubuskiej i Śląska. *Bad. Fiz. Pol. Zach. Pozn. Tow. Przyj. Nauk, Poznań*, Nr 2, 1949, str. 136—156.
8. BAZYLUK W. Badania nad prostoskrzydłymi, karaczanami i skorkami Północno-zachodniej Polski. *Pozn. Tow. Przyj. Nauk, Wyd. Mat.-Przyr., Poznań*, 15, 1954, str. 131—147.
9. BIEJ-BIJENKO G. Ja. Nasjekomyje kozistokryłyje. W „Fauna SSSR”, N. S. 5, Moskwa-Leningrad, 1936, X+240 str., 67 rys.
10. BIEJ-BIJENKO G. Ja. Nasiekomyje tarakanowyje. W „Fauna SSSR”, N. S. 40, Moskwa-Leningrad, 1950, 344 str., 132 rys.
11. BIEJ-BIJENKO G. Ja. Priamokryłyje, Kuznieczykowyje. W „Fauna SSSR”, N. S. 59, Moskwa-Leningrad, 1954, 386 str., 210 rys.
12. BIEJ-BIJENKO G. Ja. i MISZCZENKO L. L. Saranczyje fauny SSSR i sopredielnych stran. I—II. Moskwa-Leningrad, 1951, 668 str., 1318 rys.
13. CHOPARD L. Orthopteroïdes de l'Afrique du Nord. W „Faune de l'Empire Français”. I. Paris, 1943, 8+450 str., 658 rys.
14. CHOPARD L. Orthopteroïdes. W „Faune de France”, 56, Paris, 1951, 359 str., 531 rys.
15. DEMEL K. Notatki ortopterologiczne. *Arch. Nauk Biol. Tow. Nauk. Warsz., Lwów-Warszawa*, 1, 7, 1922, str. 1—4.
16. GROCHOWSKA S. Wykaz prostoskrzydłych (*Orthoptera Saltatoria*) z okolic Gostynina. *Rozpr. Wiad. Muz. Dziedusz., Lwów*, 10, 1928, (odbitka).
17. JAROCKI F. P. O szarańczy i innych jéy podobnych Owadach dlá użytku Gospodarzy wiejskich. Warszawa, 1827, 44 str. 1 tabl.
18. KELCH A. Grundlage zur Kenntniss der Orthopteren (Geradflügler) Oberschlesiens. *Progr. Gymn. Ratibor*, 1852, str. 1—6.
19. KÉLER S. Szkodniki roślin uprawnych w Wielkopolsce, na Pomorzu i na Śląsku w r. 1924 i 1925. *Prace Wyd. Ochr. Rośl. Państw. Inst. N.-Rol. w Bydg., Bydgoszcz*, 1927, str. 4—5.
20. KÖRTH A. Beiträge zur Fauna der Umgebung von Schwerin an der Warthe. *Ztschr. Naturw. Abt., Posen*, 21, 1914, 22 str.
21. KRZEMIENIEWSKI W. Przyczynek do flory i fauny powiatu siedleckiego. Siedlce, 1933, 22 str.
22. KUNTZE R. Przyczynek do znajomości fauny szarańczaków (*Orthoptera*) południowej Polski. *Pol. P. Ent., Lwów*, 9, 1930, str. 99—104.
23. LA BAUME W. Beitrag zur Kenntniss der Dermapteren und Orthopteren (Ohrwürmer und Geradflügler) Ostpreussens. *Schrift. Physik.-ökonom. Ges. Königsberg*, 53, 1912, str. 75—85.
24. LA BAUME W. Die Geradflüglerfauna Westpreussens. *Mitteil. Westpreuss. Prov. Mus., Danzig*, 15, 1920, str. 144—185, 4 fotogr.

25. MIERZEYEWski SZELIGA W. *Dermaptera et Orthoptera Polonica*. Rozpr. Wiad. Muz. Dziedusz., Lwów, **10**, 1928, str. 59—65.
26. PAX F. Beitrag zur Orthopterenfauna Schlesiens. Ztschr. wiss. Insektenbiol., Husum, **16**, 1920/21, str. 41—42.
27. PONGRACZ A. Przyczynki do fauny prostoskrzydłych Polski. Prace Zool. Pol. Państw. Muz. Przyr., Warszawa, **1**, 1922, str. 124—136, rys. 1—2.
28. PYLNOW E. W. Fauna okrestnostiej g. Nowo-Aleksandrii Lublinskoj gub. I Priamokrylja (*Orthoptera Saltatoria*). Zap. Novo-Aleksandr. inst. sielsk. choz. lesow., Petersburg, **22**, 1913, str. 57—66.
29. PYLNOW W. E. Materiały po faunie priamokryłych (*Orthoptera Saltatoria*) Russkoj Polski. Russk. Entom. Obozr., Petersburg, **14**, 1914, str. 85—94.
30. RAMME W. Geradflügler, *Orthoptera*. W „Die Tierwelt Mitteleuropas”, Lipsk, **4**, 2, 1935, str. VI, 1—VI, 22, 43 rys., tabl. I.
31. RAMME W. Zur Systematik Faunistik und Biologie der Orthopteren von Süd-ost Europa und Vorderasien. Mitt. Zool. Mus. Berlin, **27**, 1951, 431 str., 134 rys., 39 tabl., 3 mapy.
32. RAZOWSKI J. Nowe stanowisko modliszki w Polsce, *Mantis religiosa* L. Wszechświat, Kraków, **64**, 2—3 (1826—27), 1953, str. 64.
33. ROŻNOWSKA J. Kilka ciekawych na obszarze Polski stanowisk skorków (*Dermaptera*) i karaluchów (*Orthoptera, Blattidae*). Fragm. Faun. Mus. Zool. Pol., Warszawa, **2**, 1934, str. 186—187.
34. SCHILLE F. Materiały do fauny owadów siatkoskrzydłych i szarańczaków doliny Popradu. Spr. Kom. Fiz., Kraków, **36**, 1902, str. 77—85.
35. SITOWSKI L. Charakter i osobliwości przyrody pienińskiej. Ochr. Przyr., Kraków, **3**, 1922, str. 54.
36. SMRECZYŃSKI St. Przyczynek do fauny galicyjskich szarańczaków. Spr. Kom. Fiz., Kraków, **35**, 1901, str. 67—72.
37. SMRECZYŃSKI St. Zapiski ortopterologiczne z r. 1901. Spr. Kom. Fiz., Kraków, **36**, 1902, str. 18—20.
38. SOKOŁOWSKI J. Fauna owadów prostoskrzydłych (*Orthoptera*) województwa poznańskiego. Pr. Kom. mat.-przyr. Pozn. Tow. Przyj. Nauk, Poznań, **4**, 1928, str. 1—72.
39. SZULCZEWSKI J. W. Materiały do fauny szarańczaków (*Orthoptera*) Wielkopolski. Pol. P. Ent., Lwów, **5**, 1926, str. 87—89.
40. TORCKA V. Geradflügler aus dem nordöstlichen Teil der Provinz Posen. Ztschr. Naturw. Abt., Posen, **15**, 1908, str. 19—26.
41. URBAŃSKI J. Materiały do fauny owadów prostoskrzydłych województwa poznańskiego. Pol. P. Ent., Lwów, **10**, 1931, str. 50—59.
42. URBAŃSKI J. W sprawie ochrony szczątków zespołów kserotermicznych na Tartacznej Górze koło Zwierzyńca (Zamojszczyzna). Chroń. Przyr. Ojez., Kraków, **5**, 1/2/3, 1949, str. 62—66, rys. 23—24.
43. WAGA A. Sprawozdanie z podróży naturalistów odbytej w r. 1854 do Ojcowa. Bibl. Warsz., N. S. Warszawa, **4**, 1857, str. 215—225.
44. ZACHER F. Beitrag zur Kenntnis der Orthopteren Schlesiens. Zeitschr. wiss. Insektenbiol., Husum, **3**, 1907, str. 179—185 i 211—217.
45. ZACHER F. Die Geradflügler Deutschlands und ihre Verbreitung, Systematisches und synonymisches Verzeichnis der im Gebiete des Deutschen Reiches

- bisher aufgefundenen Orthopteren-Arten (*Dermaptera*, *Ootecaria*, *Saltatoria*). Jena, 1917, VII+287 str., 1 mapa.
46. ZEUNER F. Beiträge zur Systematik und Phylogenie der Gattung *Platycleis* FIEB. und verwandter Decticinae (*Orth. Tettig.*). Mitteil. Zool. Mus. Berlin, 15, 1929, str. 199—235. rys. 1—9.
47. ZEUNER F. Beiträge zur Systematik und Phylogenie der Decticinae (*Orth. Tettig.*). Mitteil. Zool. Mus. Berlin, 17, 1931, str. 424—435, rys. 1+2.
48. ZEUNER F. The classification of the *Decticinae* hitherto included in *Platycleis* FIEB. and *Metrioptera* WESM. (*Orth. Salt.*). Trans. R. Ent. Soc., London, 91, 1941, str. 1—50, rys. 1—45.

РЕЗЮМЕ

Автор приводит 8 до сих пор из Польши не указанных видов и 18 видов известных только из немногих местностей в Польше. Новыми для Польши являются следующие виды: *Ectobius (Ectobius) sylvester* (PODA) E. (*E. vittiventer* (COSTA), *E. (E.) lividus* (FABR.), *Platycleis grisea* (FABR.), *Tetrix fuliginosa* (ZETT.), *T. ceperoi* (BOL.), *T. türki* (KR.) и *Parapleurus alliaceus* (GERM.). Кроме того автор приводит данные касающиеся нахождения в Татрах рода *Poecilimon* FISCH. Автор исправляет ошибочные данные В. Рамме и Г. Я. Бей-Биенко относительно нахождения в Польше вида *Isophya modesta* (FRIV.) выясняя, что Лыса Гура, где Кунце поймал этот вид, находится не в Свентокржиских горах, а в Злочевском районе Львовской области (УССР). Автор дает размещение в Польше видов из рода *Platycleis* FIEB. указывая, что *Platycleis denticulata* (PANZ.) встречается во всей Польше, а *P. grisea* (FABR.) до сих пор известна только из Пенин.

SUMMARY

The author lists 8 species, not known to occur in Poland before, and 18 species known from very few localities in this country. The species new to the Polish fauna are: *Ectobius (Ectobius) sylvester* (PODA), *E. (E.) vittiventer* (COSTA), *E. (E.) lividus* (FABR.), *Platycleis grisea* (FABR.), *Tetrix fuliginosa* (ZETT.), *T. ceperoi* (BOL.),

T. türki (KR.) and *Parapleurus alliaceus* (GERM.). Data about the occurrence of species of the genus *Poecilimon* FISCH. in the Tatry Mountains are given too. The author corrects the data concerning the occurrence of *Isophya modesta* (FRIV.) in Poland, which were given by W. RAMME and G. J. BEY-BIENKO, stating that Łysa Hora, where the species was collected by KUNTZE, lies in the province of Lwow, district of Żołoczew (USSR), and not in the Góry Świętokrzyskie in Central Poland. Dealing with the distribution in Poland of the species belonging to the genus *Platycleis* FIEB. the author states that *Platycleis denticulata* (PANZ.) occurs in the whole country while *P. grisea* (FABR.) has been known so far only from the Pieniny in Southern Poland.

Redaktor pracy — prof. dr T. Jaczewski

Państwowe Wydawnictwo Naukowe — Warszawa 1957

Nakład 1525 + 129 egz. — Oddano do składania 21. IV. 1956. — Podpisano do druku 12 II 1957

Druk ukończono w lutym 1957 r.

Ark. wyd. 1,25 druk 1,25 — Papier druk. sat. III 100 g B 1 — Cena zł 4.—

Nr Zam. 558/56

Wrocławska Drukarnia Naukowa

F-7-2303